

УДК 371.3

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ АСИСТЕНТА ВЧИТЕЛЯ ІНКЛЮЗИВНОГО КЛАСУ В КАНАДІ

Нос Л.С., Панчук Б.Б.

Львівський національний університет імені Івана Франка

У статті проаналізовано основні аспекти впровадження інклюзивної освіти у навчальний процес. Висвітлено важливість введення посади асистента вчителя, та особливості підготовки цього фахівця у Канаді. Зазначено, які предмети важливо вивчати майбутнім асистентам у навчальних закладах, та особливості поєднання практичних та теоретичних занять. Розкрито основні завдання та роль асистента вчителя в рамках інклюзивного класу.

Ключові слова: інклюзія, інклюзивна освіта, інклюзивний клас, інклюзивне навчання, асистент вчителя, діти з особливими потребами.

Постановка проблеми. Важливою складовою державної політики в Україні є прогресивні зміни в стратегії розвитку освіти для дітей з особливими потребами з домінуючим напрямком – упровадження інклюзивної освіти у загальноосвітніх навчальних закладах. Філософія інклюзивної освіти тісно переплітається з концепцією прав людини та рівної доступності й участі в усіх сферах життя. Інклюзивне навчання визначається як процес включення дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітні навчальні заклади, і забезпечення права на одержання освіти, якість якої не відрізняється від освіти здорових дітей.

На сучасному етапі розвитку освітнього простору особливого значення набуває проблема і потреба у якісній підготовці асистента вчителя у закладах педагогічної освіти, оскільки їх особистість є визначальною для навчання та виховання дітей. Особливої уваги потребує проблема підготовки майбутніх асистентів в аспекті реформування освіти дітей з особливими потребами, тобто втілення засад інклюзивної освіти в життя.

Нові концептуальні засади суспільного облаштування, як зазначено в Декларації ООН про соціальний розвиток, полягають у здатності сучасного суспільства розвиватися на основі толерантності, терпимості, засудження дискримінації, поваги до людського розмаїття, рівності можливостей, солідарності та безпеки. Ці підходи зумовлені визначенням головної мети соціального розвитку – «створення суспільства для всіх», що забезпечує захист та повну інтеграцію в соціум усіх верств населення, в тому числі й осіб з особливими потребами. Такий підхід відкриває шлях до реалізації прав і можливостей для кожної дитини і, насамперед, передбачає рівний доступ до здобуття якісної освіти [3, с. 19].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній і зарубіжній педагогіці накопичено значний досвід у дослідженні проблем підготовки асистента вчителя у інклюзивному класі, зокрема: А. Колупаєва, І. Луценко, Н. Софій, С. Литовченко, Н. Компанець.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте, незважаючи на актуальність питань упровадження інклюзивної освіти, проблема підготовки педагогічних працівників до роботи з дітьми з особливими потребами, а саме на посаду асистента вчителя, потребує детального вивчення.

Постає проблема визначення напрямів опанування інклюзивної освіти в процесі підготовки майбутніх асистентів учителя. **Мета статті** – розкрити суть поняття «інклюзивне середовище» в якому працює асистент вчителя, охарактеризувати особливості його підготовки, роль та завдання асистента вчителя у інклюзивному класі.

Виклад основного матеріалу. Поняття «інклюзія» уперше зустрічається в Загальній декларації прав людини, які були закріплені в 1948 році та знайшли відображення у документах всіх сфер життя суспільства. Інклюзивна освіта є не лише логічною складовою освіти, а і визначає рівень гуманістичних відносин в країні [4, с. 6].

Серед країн із найбільш досконалим і розвиненим законодавством у галузі інклюзивної освіти найчастіше називають Канаду, Данію, ПАР, Швецію, Велику Британію.

Зазначимо, що в різних країнах робиться різний акцент на складники інклюзивної освіти, так в Італії більше звертають увагу на аспекти соціалізації, а не навчання, передбачаючи як результат інклюзивної освіти набуття статусу повноцінних членів суспільства людьми з обмеженими можливостями [1, с. 14].

У зарубіжних країнах інклюзивна освіта впроваджується понад 40 років, рівномірно приділяючи увагу як освітньому, так і соціалізуючому компоненту освіти. Україна приєдналась до освітнього простору інклюзивної освіти в 2012 році, прийнявши постанову «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 14 квітня 1997 р. № 346 та від 14 червня 2000 р. № 963», розроблену на виконання Плану заходів щодо запровадження інклюзивного та інтегрованого навчання у загальноосвітніх навчальних закладах.

Як зазначає А. Колупаєва, один із провідних дослідників у галузі освіти дітей з порушеннями психофізичного розвитку, «інклюзивне навчання (інклюзія) – це процес створення освітнього середовища, яке б відповідало потребам і можливостям кожної дитини, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку». Як автор першого в Україні монографічного дослідження з інклюзивної освіти, дослідниця стверджує, що «інклюзивне навчання – гнучка, індивідуалізована система навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку в умовах загальноосвітньої школи за місцем проживання дитини, де навчання відбувається за індивідуальним навчаль-

ним планом, забезпечується медики-соціальним та психолого-педагогічним супроводом» [3].

Варто звернути увагу, що діти з особливими освітніми потребами, які залучені до інклюзивного середовища, повніше реалізують свій потенціал у навчанні, аніж їхні однолітки, котрі перебувають в не інклюзивному середовищі.

Цілком слушним, на наш погляд, є дослідження Н. М. Компанець, про те, що присутність у класі дітей з особливими потребами не впливає на рівень академічних знань здорових дітей. Дана ситуація навпаки покращує стан викладання того чи іншого предмета. Це відбувається через те, що вчитель використовує різні методи та технології навчання, які роблять навчально-виховний процес цікавим, насиченим, доступним дитячому сприйманню.

Інклюзивне середовище вимагає присутності на уроці асистента вчителя, який беручи активну участь у навчальному процесі, може надавати допомогу у навчанні учням, які її потребують [5, с. 21].

Зазначимо, що посаду асистента вчителя може обіймати особа, яка має педагогічну освіту та пройшла педагогічну перепідготовку щодо роботи в умовах інклюзії.

Основні завдання асистента вчителя загальноосвітнього навчального закладу з інклюзивним навчанням полягають в адаптації змісту та методів навчання до можливостей і потреб дитини з особливими освітніми потребами; застосування під час уроку системи корекційних заходів, спрямованих на опанування навчального матеріалу [2, с. 42].

Інклюзивні засади передбачають від асистента вчителя тісну співпрацю разом з учителями, збагачує навчально-виховний процес різноманітними методами навчання та допомагаючи учням з особливими потребами набувати знання, вміння та навички, які будуть їм необхідні для повноцінного життя в школі та суспільстві. Тобто асистент вчителя здійснює педагогічний супровід дитини з особливими потребами. У класі з інклюзивним навчанням передбачено посаду асистента.

Визначимо основні завдання асистента вчителя:

- допомагати окремим учням у виконанні навчальних завдань, розроблених вчителем початкових класів;

- здійснювати нагляд за дітьми з особливими потребами під час їх перебування в їдальні, на ігровому майданчику, на спортивному майданчику, тощо;

- надавати допомогу у здійсненні моніторингу навчально-виховних досягнень дітей;

- допомагати вчителю у підготовці навчально-методичних матеріалів;

- допомагати вчителю у розв'язанні проблемних та конфліктних ситуацій серед учнів класу [1, с. 16].

Звернемось до аналізу досвіду проведення та організації роботи асистента вчителя у канадських школах. У нормативних Спілках вчителів провінції Нової Шотландії є розділ, у якому визначаються обов'язки асистента вчителя, що діляться на чотири категорії: допомога в навчанні; допомога у спостереженні; допомога в управлінні поведінкою і організація класу; канцелярська допомога. Також у нормативах спілки зазначено

список обов'язків, які не повинні передаватися асистентам учителів.

Асоціація вчителів Альберти (Канада) виробила низку положень щодо ролей асистента вчителя, серед яких визначають такі: асистент закріплюється за вчителем лише на його вимогу; асистенти підзвітні вчителям, за якими вони закріплені; вчитель, за яким закріплений асистент, визначає асистенту конкретні обов'язки; завдання, які вчитель ставить перед асистентом, не повинні включати роботу, за яку професійну відповідальність несе вчитель, наприклад, визначення навчальних потреб учня, вибір його навчальної програми чи оцінювання успішності учнів [8, с. 27].

Розподіл видів робіт між учителем та асистентом залежить від внутрішніх стосунків та домовленостей, але відповідальність за результат навчально-виховних досягнень лежить саме на вчителях. Багато асистентів учителів працюють з учнями, яким протягом усього дня потрібні спеціальна медична допомога та догляд за станом здоров'я. Учителі повинні розробити детальний план і вказати, які дії треба виконувати постійно і що робити в надзвичайних ситуаціях, а також те, хто відповідальний за затвердження цих дій та їх виконання. Згоду про надання будь-якої медичної допомоги учню можна отримати не тільки в батьків, а й у медичних працівників [2, с. 46].

Виходячи з вищезазначеного, виникають нові вимоги до підготовки спеціаліста, який працює в умовах спеціальної освіти та інклюзивного простору. Зміцнюється та послідовно удосконалюється потенціал кадрового забезпечення освітньо-реабілітаційної роботи з особами з особливими освітніми потребами, зокрема асистента вчителя.

Цілком слушним, на наш погляд, є вивчення канадського досвіду, який сприяє поширенню серед педагогічної та академічної спільноти знань і переконань щодо зміни суспільного ставлення до дітей із особливими потребами та поліпшення ефективності інклюзивного навчання цієї категорії дітей у рамках трансформації освітньої галузі України.

У Канаді ведеться підготовка асистентів учителів до роботи з учнями безпосередньо на базі закладів освіти, щоб допомогти вчителям та іншим фахівцям, які працюють у шкільній системі. Університет МакГіОена у провінції Альберта (Канада) пропонує курси, які містять 2 рівні. У курсі першого рівня розглядаються філософія, основні освітні концепції, пов'язані з навчанням дітей із синдромом дефіциту уваги, мовленнєвими розладами навчання, синдромом Дауна, синдромом Мартіна-Белла (Х-синдромом), церебральним паралічем, випадком і порушеннями фетально-алкогольного спектру. Також досліджується роль, яку відіграють асистенти вчителя під час упровадження цілей, визначених в індивідуалізованому навчальному плані учня. Слухачі досконало вивчають стратегії модифікації програми, стратегії ведення документації та вплив конкретного медичного лікування, визначають, які приписані лікарями медичні засоби можуть вплинути на поведінку та навчання в класі [7, с. 14].

У вищих навчальних закладах України здійснюється підготовка спеціалістів для роботи з дітьми з особливими потребами, а також перепідготовка існуючих кадрів з акцентом на інте-

гроване та інклюзивне навчання. Нині в Україні функціонує понад 15 ВНЗ, що готують фахівців за спеціальністю «Спеціальна освіта».

Має рацію Нос Л. С., зазначаючи у своїх дослідженнях про те, що варто пропонувати студентам навчальні дисципліни, які допомагають удосконалювати їхні навички та вміння. Так, предмет «Мовленнєва діяльність» сприяє удосконаленню всіх чотирьох її видів – читання, письмо, слухання, говоріння. Основна увага приділяється письму. Студенти виконують різні види творчих робіт, вивчають дослідницькі стратегії, вчать зрозуміло і точно висловлювати свої думки. Набуті навички в майбутній діяльності допоможуть готувати письмові повідомлення для різних категорій людей (дирекції, вчителів, батьків, опікунів) з рекомендаціями щодо поведінки учнів. Важливе значення має курс «Ефективне міжособове спілкування», який спрямований на формування у студентів базових знань й компетенцій міжособового спілкування та готує їх до вироблення правильних стратегій у розвитку взаємостосунків, передусім між дітьми та дорослими. Для надання посильної допомоги дітям у вивченні шкільних предметів асистент учителя повинен орієнтуватися у вимогах навчальної програми з основних дисциплін. У курікулумі передбачено такий предмет як «Вивчення навчальних програм з мови та математики». Студенти вивчають теорію і практику грамотності та здобувають базові знання з математики. Але основне завдання цього курсу – формувати у студентів уміння адаптовувати матеріал шкільної програми з огляду на індивідуальні можливості і потреби учнів. Вивчення багатьох практичних технологій допоможе майбутнім асистентам творчо застосовувати їх під час занять з дітьми [6, с. 128].

Цікавим, на нашу думку, є те що практичні заняття поєднують теорію та практику в робочих умовах, забезпечуючи можливість отримати практичний досвід роботи в класі. До практичного заняття необхідно успішно прослухати всі теоретичні курси. Учасники програми навчання асистентів учителів набувають власного досвіду в школі, щоб задовольнити потреби студентів на період, визначений для практичного заняття, а також зважаючи на наявність часу у викладача.

Висновки і пропозиції. Реалізація ідеї інклюзії як однієї з провідних тенденцій сучасного етапу розвитку національної системи освіти жодною мірою не означає згортання існуючої диференційованої системи спеціальної освіти. Ефективне інтегрування можливе лише в умовах постійного удосконалення систем загальної та спеціальної освіти. Принципово важливою тут є продумана державна політика, яка має базуватися на оптимізації процесу інтегрування учнів з особливими потребами у загальноосвітній простір та враховувати науково-методичні підходи у процесі підготовки асистента учителя.

Отже, роль асистента вчителя полягає в тому, щоб допомогти вчителям у реалізації та підтримці успішного інклюзивного навчання дітей зі спеціальними потребами. Школярі мають чимало сильних сторін і потреб, індивідуальних особливостей які безпосередньо варто враховувати під час навчального процесу. Тож кожна школа повинна оцінити потреби учнів та визначити, як в даних умовах найкраще задовольнити їх. Завдяки якісній підготовці педагогічних працівників, професіоналів, зокрема, асистентів учителів, які відіграють важливу роль у впровадженні інклюзії для дітей зі спеціальними потребами у школах.

Список літератури:

1. Акімова О.М. Основні аспекти інклюзивної освіти у підготовці майбутніх учителів початкових класів / О.М. Акімова // Наукові записки кафедри педагогіки. – 2014. – Вип. 35. – С. 12-18.
2. Асистент учителя в інклюзивному класі: навчально-методичний посібник / Н.М. Дятленко, Н.З. Софій, О.В. Мартинчук, Ю.М. Найда, під заг. ред. М.Ф. Войцехівського. – К.: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. – 172 с.
3. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: Монографія. – К.: «Самміт – Книга», 2009. – 272 с.
4. Колупаєва А.А. Основи інклюзивної освіти. Навчально-методичний посібник: / за заг. ред. Колупаєвої А.А. – К.: «А. С. К.», 2012. – 308 с.
5. Компанець Н.М. Організація роботи асистента педагога в інклюзивному середовищі за допомогою програмово-методичного комплексу / Н.М. Компанець // Дефектологія. Особлива дитина: навчання та виховання. – 2013. – № 3. – С. 21-25.
6. Нос Л.С. Підготовка вчителів початкової школи в Канаді: теорія і практика: навч. посіб. / за ред. Н.Г. Нічкало. – Бадікова Н.О. – Л. – 2016. – 300 с.
7. Огляд ролі асистентів учителів у канадських школах. Досвід провінцій Манітоба, Нова Шотландія та Альберта: посібник / Е. Чернобой, О. Красюкова-Еннз. – К.: Паливода А.В., – 2012. – 32 с.
8. Lee B. Teaching assistants in schools / B. Lee // Education Journal, vol. 68. – 2003. – P. 25-27.

Нос Л.В., Панчук Б.Б

Львовский национальный университет имени Ивана Франко

ОСОБЕННОСТИ ПОДГОТОВКИ АССИСТЕНТА УЧИТЕЛЯ ИНКЛЮЗИВНОГО КЛАССА В КАНАДЕ

Аннотация

В статье проанализированы основные аспекты введения инклюзивного образования в учебный процесс. Освещены важность должности ассистента учителя, и особенности подготовки этого специалиста в Канаде. Указано, какие предметы важно изучать будущим ассистентам в учебных заведениях, и особенности сочетание практических и теоретических занятий. Раскрыты основные задачи и роль ассистента учителя в рамках инклюзивного класса.

Ключевые слова: инклюзия, инклюзивное образование, инклюзивное класс, инклюзивное обучение, ассистент учителя, дети с особыми потребностями.

Nos L.V., Panchuk B.B.

Ivan Franko National University of Lviv

PREPARATION OF TEACHE'S ASSISTANT INCLUSIVE CLASS IN CANADA

Summary

The article analyzes the main aspects of the introduction of inclusive education, highlights the importance of the position of teacher's assistant, and features of the training of an assistant in Canada. The article describes what subjects is important to study for future assistants in educational institutions, and the features of the combination of practical and theoretical lessons. The main tasks and role of teacher's assistant within the framework of the inclusive class are revealed.

Keywords: inclination, inclusive education, inclusive class, teacher assistant, children with special needs.